SUOMEN YK-LIITTO
FINLANDS FN-FÖRBUND • UNA FINLAND

Suomen YK-liiton lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle 5.12.2022

Asia: VNS 5/2022 vp Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

> YK-liiton tarkoituksena on valtakunnallisena keskusjärjestönä tehdä tunnetuksi Yhdistyneiden kansakuntien päämääriä ja periaatteita sekä tukea YK:n toimintaa ja siten edistää kansainvälistä yhteisymmärrystä ja kansojen rauhanomaista yhteistyötä. Keskeisenä tavoitteenamme on kestävän tulevaisuuden edistäminen YK:n ”Ketään ei jätetä” -periaatteen hengessä. YK-liiton vaikuttamistyön lähtökohtana on sääntöpohjaisen monenkeskisen yhteistyön ja globaalin solidaarisuuden vahvistaminen, kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden tunnetuksi tekeminen sekä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisen tukeminen niin kotimaassa kuin kansainvälisesti.

Suomen YK-liitto kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa kutsusta tulla kuulluksi koskien valtioneuvoston tasa-arvopoliittista selontekoa.

Arvioitava tasa-arvopoliittinen selonteko on kattava ja tavoitteiltaan eteenpäin katsova kokonaisuus, joka asettaa Suomelle yli vaalikautiset pitkän ajan kansalliset ja kansainväliset tasa-arvotavoitteet. Seitsemään osa-alueeseen syventyvät tavoitteet nojaavat laajaan tasa-arvon tilannekuvaan ja keskeisiin tulevaisuuden tasa-arvokysymysten ennakointiin.

Selonteossa asetetut tavoitteet ja linjaukset ovat kattavia ja yhteiskunnan eri tasoja läpileikkaavia. Niissä korostuu sukupuolisidonnaisten tasa-arvohaasteiden ohella myös vähemmistö-, vammais- ja ikänäkökulma.

Ohjelman tavoitteiden toimeenpanon eri vaiheissa Suomen YK-liitto kannustaa eri toteuttajatahoja kiinnittämään huomiota selonteossa linjattuja huomioita yksityiskohtaisemmin sukupuolinäkökulman ohella myös muihin yksilön ominaisuuksista aiheutuvien tekijöiden vaikutuksiin ja niiden mahdollisesti aiheuttamiin kerrannaisvaikutuksiin. Moniperustaisen syrjinnän tunnistamiseen ja ennaltaehkäiseviin toimiin niin rakenteellisella kuin käytännön tasolla tulee kiinnittää huomiota kaikilla selonteon osa-alueilla sekä pyrkiä kohdentamaan toimenpiteitä syrjinnän eri muotojen poistamiseksi tavoitteellisesti.

Ylivaalikautisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää toimeenpanon johdonmukaisuutta ja riittävää resursointia pitkällä aikavälillä. Seurannan systematisoimiseksi YK-liitto toivoo ohjelmaan sisällytettävän järjestelmälliset seurantaindikaattorit jokaiselle seitsemälle osa-alueelle.

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja sitovat tavoitteelliset toimenpideohjelmat ovat erottamaton osa sääntöpohjaista järjestelmää. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi Suomen tulee myös jatkossa

pitää kiinni kansainvälisoikeudellisista sitoumuksistaan ja pyrkiä vahvistamaan niissä asetettujen velvoitteiden toimeenpanoa. Sitovuudessaan ne ohjaavat monenkeskistä yhteistyötä ja päätöksentekoa määrittäen tavoitteet Suomen toiminnalle kansainvälisen yhteistyön areenoilla. Suomen tulee jatkaa pitkäjänteistä työtä tasa-arvon esteenä yhä vaikuttavien käytäntöjen ja asenteiden muuttamiseksi ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisesti.

Muuttuneessa maailmanpoliittisessa tilanteessa monet suuntaukset ja liikkeet haastavat totuttua toimintaympäristöä ja pyrkivät rapauttamaan luotuja oikeudellisia normeja. Erityisesti tasa-arvoa ja yhdenvertaisuuden oikeutusta haastavan anti-gender liikkeen tavoitteille ei tule antaa tilaa. Suomen YK-liitto toivoo, että tasa-arvon edistäminen ja yhdenvertaisuuden tosiasiallinen toteutuminen ovat myös jatkossa Suomen poliittisten linjausten keskiössä.

Keskitymme lausunnossamme valikoituihin huomioihin selonteon seitsemällä tavoitealueella.

1. **Suomi on kaikessa toiminnassaan tasa-arvoinen ja sukupuolisyrjinnästä vapaa yhteiskunta**
   Sukupuolten tasa-arvo on kansallinen, eri politiikka-aloja läpileikkaava prioriteetti, jonka tilaa seurataan. Lainsäädäntö, politiikkatoimet ja palvelut tukevat sukupuolten tasa-arvoa ja ihmisoikeuksien täysimääräistä toteutumista. Suomessa jokainen voi turvallisesti ilmaista sukupuoltaan ilman pelkoa syrjinnästä.

   Suomessa on varsin hyvä lainsäädännöllinen pohja yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon turvaamiseksi. Suomi on lisäksi mukana kaikissa keskeisimmissä oikeudellisissa mekanismeissa YK:ssa, EU:ssa ja Euroopan Neuvostossa. Lainsäädännön velvoittavuus edellyttää kuitenkin tavoitteellista toimeenpanoa yhteiskunnan kaikilla sektoreilla ja myös toimeenpanon vaikutusten seurantaa ja arviointia. Kuten ohjelmassa todetaan, Suomessa on yhä puutteita perus- ja ihmisoikeusongelmien tunnistamisessa, niihin puuttumisessa ja niistä raportoinnissa erityisesti haavoittuvien väestöryhmien oikeuksien toteutumisessa.

   YK-liitto kannustaa jatkamaan selvitystyötä henkilön juridisen sukupuolen rekisteröinnin laajentamiseksi ja lisäämään juridiseksi sukupuoleksi vaihtoehdon “muu”. Kolmannen vaihtoehdon lisääminen virallisiin tunnistetietoihin vahvistaisi intersukupuolisten oikeudellista asemaa.

   Nykyinen kahden sukupuolen mies-nainen -asetelma asettaa osan ihmisistä eriarvoiseen asemaan ja vaarantaa erityisesti intersukupuolisten lasten asemaa ja oikeuksia. Epäselvä sukupuoli jättää lapsen syntyessä ilman virallista statusta ja saattaa vaikeuttaa henkilörekisteriin merkitsemistä asianmukaisin tunnistetiedoin. Lisäksi nykyisellä järjestelmällä on vanhempia painostava vaikutus, etenkin jos heidän tulee kiirehtiä lapsen juridisen sukupuolen valintaa epäselvissä tilanteissa.

   YK:n tilastojen mukaan arviolta jopa 1,7 % syntyvistä lapsista on intersukupuolisia. Suomen osalta tämä tarkoittaa noin 800-900 lasta vuodessa.

2. **Suomessa jokainen voi elää ilman sukupuolittunutta väkivaltaa tai väkivallan uhkaa eikä kenenkään oikeutta vapauteen ja koskemattomuuteen loukata.**
Naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta, mukaan lukien seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä, ovat kaikissa muodoissaan vähentyneet merkittävästi eikä sukupuolistuneen väkivallan uhrina kuole tai menetä terveyttään kukaan. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa tunnistetaan sukupuolistuneena väkivaltana ja sitä torjutaan tehokkaasti. Väkivallan uhrit saavat apua ja tekijät ohjataan tukipalveluihin. Yhteiskunta tarjoaa erityistä suojaa haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille henkilökohtaisen koskemattomuuden varmistamiseksi.

Tavoitteeseen pääseminen edellyttää systemaattista työtä ja asianmukaista resursointia yhteiskunnan eri sektoreilla. Erityisesti naisiin kohdistuva väkivalta on Suomessa pitkäaikainen ihmisoikeusongelma, jota ei nykytoimin ole saatu ratkaisua.

YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan sopimuksen (CEDAW) toimeenpanoa valvova komitea antoi viimeisimmät huomionsa Suomelle marraskuussa 2022 ja korosti lisätoimenpiteiden tärkeyttä naisiin kohdistuvan väkivallan erimuotojen poistamiseksi. Sukupuolittuneen väkivallan eri muodot (häirintä, syrjintä, väkivalta) ovat edelleen haaste ja niiden torjumiseksi tulee sitoutua kaikilla yhteiskunnan aluilla.

Lisäksi marraskuussa 2022 Suomen ihmisoikeustilannetta tarkasteltiin YK:n ihmisoikeusneuvoston valtioiden välisessä vertaisarvioinnissa, UPR-tarkastelussa, jossa naisiin kohdistuva väkivalta nousi niin ikään voimakkaasti esille.

Suomen tulee resursoida ongelman poistamiseksi riittävästi ja varmistaa laajasti kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla naisten ja tyttöjen oikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Vaatimus koskee niin lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa kuin koulutusta, terveydenhoitoa, sosiaalipalveluja, työelämää kuin yhteiskunnallista osallistumista ja päätöksentekoa.

Suomen YK-liitto toivoo erityisesti kiinnitettävän huomiota sukupuolittuneen väkivallan tunnistamiseen eri kohderyhmien keskuudessa (lapset, nuoret, vähemmistöt, vammaiset, ikääntyneet) ja parannettavan ammattihenkilöstön, ml poliisi, sosiaalipalvelut ja terveydenhuolto, osaamista väkivallan uhrien tunnistamisessa ja kohtaamisessa. Lisäksi tulee lisätä helposti lähestyttävien ja lähellä olevien palvelujen saatavuutta, turvakotipaikkasuhdeluku tulee saattaa vastaamaan Istanbulin sopimuksen velvoitteita valtakunnallisesti.

Tukea ja apua tulee olla tarjolla niin uhrille kuin tekijälle eri puolilla Suomea. Palvelu- ja auttamisrakenteiden kehittämisessä tulee huomioida digitaalisten palveluiden mahdollisuudet mutta kiinnittää huomioita myös digitaalisten järjestelmien saavutettavuuteen ja käytettävyyteen.

YK-liitto yhtyy Cedaw-komitean huoleen ja toivoo osana selonteon tavoitteita selvitettävän ja arvioitavan sovittelun käyttöä lähisuhdeväkivalta tilanteissa. Sovittelun käyttö tilanteessa, jossa

vastakkain äärimmäisen harvoin on kaksi tasavertaista osapuolta, tekee sovittelun käytön ongelmalliseksi lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Lisäksi uhrin tuki on nykymallissa jäänyt tavoitetilasta huolimatta monin osin vajaaksi. Lähisuhdeväkivallan uhrin jättäminen ilman asianmukaista ja riittävää tukea sovittelun aikana uusii väkivallan kokemuksen ja on uhrille traumatisoiva.

Uudistunutta rikoslain säädöstä sukupuolesta rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteena YK-liitto pitää hyvänä ja toivoo lain soveltamista myös seurattavan systemaattisesti.

Lisäksi rikoslain seksuaalirikossäännösten uudistaminen ja raiskauksen määritelmän muutos ovat tervetulleita. YK-liitto toivoo järjestelmällistä seurantaa lain soveltamisen osalta ja lisäresurssia koulutukseen ja tiedottamiseen, jotta entistä useampi raiskauksen ja seksuaalisen väkivallan uhri uskaltaa tuoda asiansa poliisin ja oikeuslaitoksen arvioitavaksi.

3. **Suomessa kaikilla on sukupuolesta riippumatta yhtäläiset osallistumismahdollisuudet sekä valta vaikuttaa omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan**
   Valta yhteiskunnassa, politiikassa ja taloudessa jakautuu tasapuolisesti sukupuolten kesken. Kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Sukupuoleen perustuva syrjintä tai vihapuhe eivät rajoita kenenkään ilmaisuvapautta ja osallistumista yhteiskunnan toimintaan.

   YK-liitto toivoo erityistä huomiota kiinnitettävän eri vähemmistöryhmien, kuten vammaisten, ikääntyneiden, kieli- ja kulttuurivähemmistöjen, sukupuolivähemmistöjen ja moniperustaisen syrjinnän uhan alla olevien henkilöiden asemaan ja oikeuksiin sekä näiden ryhmien yhdenvertaisuuden määrätietoiseen edistämiseen yhteiskunnan eri sektoreilla.

   Tasa-arvon saavuttamiseksi ja jokaisen osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi tulee luoda kohdennettuja toimia, joilla varmistetaan syrjinnän esteiden poistaminen ja aidosti osallistavien väylien rakentaminen.

   Selonteon tavoitteiden toimeenpano edellyttää huomioimaan etenkin moniperustaisen syrjinnän riskit ja tunnistamaan erityistarpeet. Kohdennettuja toimia tulee osoittaa etenkin vammaisten, ikääntyneiden, kielellisten ja sukupuolivähemmistöjen osallistumisoikeuksien ja osallisuuden parantamiseen ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseen. Osallisuuden esteitä arvioitaessa tulee huomioida ja tunnistaa niin fyysiset kuin ei-fyysiset esteet.

4. **Suomessa toteutuu sukupuolten taloudellinen tasa-arvo ja syrjimättömillä työmarkkinoilla maksetaan samaa palkkaa samanarvoisesta työstä**
   Keskimääräinen sukupuolten palkkaero ja elinikäinen tuloero ovat puolittuneet vuosikymmenen loppuun mennessä. Työmarkkinoille pääsy ja työmarkkina-asema eivät ole kiinni henkilön sukupuolesta ja taustasta. Vaativuudeltaan samanarvoisista töistä maksetaan työmarkkinoilla samaa palkkaa. Talouspolitiikka edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Tavoitteen saavuttamiseksi YK-liitto toivoo huomioitavan eri vähemmistöryhmien työllistymisen esteenä olevat rakenteelliset ja asenteelliset esteet sekä kohdentamaan toimia niiden poistamiseksi. Etenkin vammaisten henkilöiden työelämään osallistumisen esteenä on yhä paljon tekijöitä, jotka olisi kohtuullisin mukautuksin mahdollista poistaa ja näin edistää vammaisten henkilöiden työllistymistä ja parantaa heidän yhteiskunnallista osallisuutta ja taloudellista tasa-arvoa.

YK:n vammaissopimuksen yhtenä tavoitteena on vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistaminen täysimääräisesti. Osallistumisoikeudet koskevat myös työelämää, jossa vammaisten syrjintä on edelleen yleistä. Vammaisten henkilöiden työllisyyden ja työelämävalmiuksien kasvattaminen edellyttää toimenpiteitä syrjimättömien toimintaympäristöjen luomiseksi, mukautustoimia työntekemisen mahdollistamiseksi, työelämäjoustoja sekä yleistä asenneilmapiirin muutosta työmarkkinoilla. Tasa-arvoinen työelämä edellyttää myös asennemuutosta.

YK-liitto huomioi hyvänä asiana elokuussa 2022 voimaan tuleen perhevapaauudistuksen, joka pyrkii osaltaan tasaamaan vanhempien lastenhoitovastuuta ja parantamaan etenkin naisten työllisyyttä. Yksin nämä muutokset eivät vielä riitä, mutta ohjaavat perheitä laajempien vaihtoehtojen äärelle. Perheiden ja tasa-arvoisen vanhemmuuden tukeminen on keskeistä myös työelämän perinteisten asetelmien muutokselle.

5. Suomessa jokaisella on mahdollisuus hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen sukupuolesta riippumatta

Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot ovat vähentyneet vuosikymmenen loppuun mennessä. Miesten välinen eriarvoistumiskehitys on taittunut. Hyvinvointi-, terveys- ja sosiaalipolitiikka vahvistavat sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolistuneen väkivallan kysymykset ovat osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä. Sukupuolen moninaisuus on lähtökohta sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Henkilökohtaisten ominaisuuksien, etenkin etnisen taustan tai seksuaalisen suuntautuneisuuden perusteella tapahtuva häirintä ja syrjintä on edelleen yleistä Suomessa. Usein asenteisiin perustuvat ennakkoluulot ruokkivat vihapuhetta, syrjintää ja avointa rasismia. Suomi sai marraskuussa 2022 YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (UPR 2022) useita suosituksia rasismin, syrjinnän ja vihapuheen torjumiseksi.

YK-liitto toivoo tilanteen vakavuuden vuoksi pitkän aikavälin toimintalinjauksia ja suosittaa jatkamaan muun muassa Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman linjauksia yli vaalikautisesti. Lisäksi häirinnän, vihapuheen ja rasismin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi tulee jatkaa yhdenvertaisuutta edistäviä toimenpiteitä ja laajentaa niiden toimialaa yhteiskunnan kaikille sektoreille.

Väestön ikääntyessä tulee kiinnittää huomiota myös iän mukanaan tuomien haasteiden ratkaisuun. Yhä useampi suomalainen elää vanhemmaksi kuin aiemmin ja säilyttää myös toimintakykynsä pidempään iän karttuessa. Tämän ohella yhä useampi tarvitsee kohdennettuja palveluita, joissa tulee yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon varmistamiseksi kiinnittää huomiota erityisesti oman äidinkielisten palvelujen saatavuuteen, itsemääräämisoikeuteen ja identiteetin moninaisuuteen. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oman äidinkielisten palvelujen saatavuuteen vähemmistönkielten osalta saamelaisalueen ulkopuolella ja ruotsinkielisten palvelujen saatavuuden osalta.

6. **Hoivavastuu, koulutus ja työmarkkinat jakautuvat Suomessa tasa-arvoisesti sukupuolten kesken**

Julkinen ja yksityinen hoivavastuu jakautuvat tasapuolisesti sukupuolten kesken. Toimialojen sukupuolen mukainen jakautuminen on lieventynyt, ja tasa-ammateissa työskentelevien osuus on kaksinkertaistunut vuosikymmenen loppuun mennessä. Koulutuksessa, työllisyyspolitiikassa ja työ- ja elinkeinoelämässä puretaan sukupuolen mukaista työnjakoa tavoitteellisesti. Varhaiskasvatus, opetus ja koulutus vahvistavat sukupuolten tasa-arvoa.

Sukupuolittuneita rakenteita ja -asenteita tulee pyrkiä tunnistamaan ja purkamaan laajasti.

Koulutuksen eri osa-alueilla tulee kiinnittää erityistä huomioita sukupuolittuneiden rakenteiden systemaattiseen purkamiseen ja kannustaa nuoria hakeutumaan kiinnostustaan vastaaviin ammatteihin sukupuolesta riippumatta. Huomiota tulee kiinnittää lisäksi koulutuksen sisältöjen ja opetussuunnitelman perusteiden moninaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen aina varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. YK-liitto toivoo kohdennettua panostusta erityisesti koulujen ja oppilaitosten opetus- ja muun henkilökunnan täydennyskoulutukseen sekä sukupuolten tasa-arvoa edistävään oppimateriaalintuotantoon.

Hoiva ja hoivavastuu on edelleen vahvasti sukupuolittunutta. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti omaishoitovastuun sukupuolittuneisiin vaikutuksiin. Naiset kantavat päävastuun usein palkattomasta hoivatyöstä ja etenkin ikääntyessä hoivan kuormittavat vaikutukset kasvavat . YK-liitto toivoo hoivavastuun vaikutusten arvioinnin ohella tarkasteltavan myös omaishoidon lainsäädännöllistä pohjaa ja varmistettavan valtakunnallisesti yhdenmukaiset perusteet ja määrärahat omaishoidon kustannuksiin ja vapaisiin.

7. **Suomi on sukupuolten tasa-arvon ja ihmisoikeuksien järjestelmällinen edistäjä kansainvälisesti**

Suomi on aloitteellinen ja ajaa Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa pitkäjänteisesti ja kunnianhimoisesti naisten ja tyttöjen oikeuksia, kaikkien sukupuolten tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia. Suomi edistää kansainvälisten tasa-arvo- ja ihmisoikeusvelvoitteiden täytäntöönpanoa. Suomen kansainvälisessä tasa-arvopolitiikassa painotetaan seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia, sukupuolistuneen väkivallan torjumista sekä naisten tasa-

arvoista taloudellista ja poliittista osallistumista. Lisäksi korostetaan haavoittuvassa asemassa olevien aseman parantamista.

Tasa-arvo, yhdenvertaisuus, naisten ja tyttöjen oikeudet sekä haavoittuvassa olevien henkilöiden ja ryhmien ihmisoikeuksien edistäminen vaatii pitkäjänteistä työtä ja riittävää resursointia tuloksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomen tulee toimia rohkeasti tasa-arvon edistämiseksi myös aikoina, jolloin kansainvälistä järjestelmää ja ihmisoikeuksien universaaliperiaatetta haastetaan.

YK-liitto muistuttaa, että Suomen tulee kaikissa olosuhteissa pitää kiinni kansainvälisistä sitoumuksistaan ja kansainvälisoikeudellisista velvoitteistaan YK:n ja EU:n tasolla. Lisäksi YK-liitto toivoo laajan monenkeskisen yhteistyön, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen sekä naisten ja tyttöjen, vammaisten ja eri vähemmistöjen oikeuksien edistämisen olevan myös jatkossa Suomen ulkopolitiikan ensisijaisena prioriteettina.

Suomen tulee toimia aktiivisesti sukupuolten tasa-arvon, sukupuoleen perustuvan syrjinnän, seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun sekä väkivallan poistamiseksi ja tekijöiden saattamiseksi vastuuseen. YK-liitto toivoo erityistä huomiota kiinnittävän konfliktien ja sotien sekä uusien turvallisuusuhkien mukanaan tuomien haasteiden sukupuolivaikutuksiin, erityisesti naisten ja tyttöjen, vammaisten ja muiden vähemmistöjen mahdollisuuksiin nauttia perustavan laatuisista oikeuksistaan. Lisäksi osana kaikkea kansainvälistä yhteistyötä huomiota on kiinnitettävä ihmisoikeuspuolustajien asemaan ja toimintamahdollisuuksiin, sekä edellä kuvattujen ryhmien kokemaan lisääntyneeseen seksuaaliseen ja sukupuolittuneeseen väkivaltaan, häirintään ja syrjintään.

Suomen tulee pitää tinkimättömästi kiinni kaikista kansainvälisistä sitoumuksistaan sekä YK:n 1325- ja 2250 -kokonaisuuksien sekä kansallisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien velvoitteiden noudattamisesta.